

Balás Róbert

Vállalkozás az élet megrontója?

„A vállalkozás az élet megrontója” – állítják sokan (Vörösmarty után szabadon) szűkebb hazánk honpolgárai közül is, akik az utóbbi évtizedben valamilyen okból – divatból, jobb híján, kényszerűségből, a munkanélküliségtől menekülve, vagy éppen tette készen, reményekkel telve – erre az ingoványos, ismeretlen területre merészkedtek. Nos, a vállalkozók világát – a korábbi rendszer sajátossága miatt – az aktív korosztály korábban csak hírből ismerhette. A rendszerváltás óta viszont hazánkban is drasztikusan átalakultak a foglalkoztatási arányok. A nagy társadalmi változásoknak pediglen – mint a történelem folyamán mindig – akadtak nyertesei és vesztesei. Nem lehet egyértelműen megítélni, hogy a vállalkozók melyik csoportba tartoznak. Talán: is-is. Embere válogatja...

A szocialista szektor széthullása, a magángazdaság térhódítása után hazánkban is az egyéni és a társas vállalkozások váltak a nemzetgazdaság motorjává. A vállalkozókat sokan tisztelik, sokan irigylik. A nép egyszerű fiát ma még gyakorta irritálja a magánkézben összpontosuló termelő- és pénzvagyon, ugyanis szemünk előtt zajlott le a korántsem patyolattiszta „eredeti tőkefelhalmozás”. A vállalkozót a honpolgárok jórésze afféle garabonciásnak tekinti, aki ügyesen lovagolta meg a változások szélviharát. Mások szemében viszont a „magánzó” valódi hétpróbás alak, aki gátlástalanság és kétes kapcsolatai útján osztozhatott az állami és szövetségi tulajdon felszámolása nyomán védtelenül ott heverő szabad prédákon.

Az általános előítéletet erősíti, hogy egyes becslések szerint a nemzeti vagyon kétharmada kézen-közön eltűnt, s a nemzetgazdaság teljesítményének egyharmada a rejtett gazdaságban képződik. Meglehet, ez az egyik oka annak is, hogy a vállalkozásokat a köz a gazdasági bűnözés melegágyának tekinti. A vállalkozók zöme viszont eközben arról panaszkodik, hogy a barátságtalan gazdasági környezetben, s a meglehetősen heterogén új társadalmi réteg ellen ható – mindenkori – kormánypolitika közepette szinte bármilyen üzleti kezdeményezés eleve bukásra ítéltetett. Vagyis, aki vállalkozásra adja fejét, az szinte megrögzött önsorsrontó mazochista. Mindazonáltal azután is élnie kell valamiből, hogy a „gondoskodó állam” a honpolgárok kezét oly hirtelen elengedte. Mindemellert az elemzők szerint a kommunizmus sirját azzal ásták meg, hogy a társadalmi és a gazdasági életből kiiktatták a versenyt, a törekvést, a vállalkozói szellemet, amely az egész történelem folyamán előretolta az emberiség szekerét.

Mi hát az igazság a vállalkozók körül? Megfellebbezhetetlen ítéletet nehéz lenne mondani róluk. Mindenesetre az évtizedekkel előttünk járó fejlett nyugati államok vezető gazdaságpolitikusi a gyengélkedő magyar gazdaság gyógszereként a minél gyorsabb

magánosítást írták fel. (A kockázatok és mellékhatások tekintetében viszont nem mindig hívták fel a figyelmet...) A privatizáció időközben lassacskán lezárul, s a jelek szerint az ország gazdasága – jól lehet, régióként eltérő mértékben – némiképp csakugyan izmosodik, s az új tulajdonosi rétegnek mindinkább az új viszonyok konszolidálása áll az érdekében. Az alábbiakban mindenestre arra keressük a választ, hogyan léteznek a szép új világ letéteményeseiként emlegetett kis- és középvállalkozók Nógrád megyében.

A mikrovállalkozások ideje

Napjainkban a foglalkoztatási arányok drasztikus átalakulásának korszakát éljük. Nő a szolgáltatóban dolgozók aránya, és csökken a termelő ágazatokban, főleg a mezőgazdaságban. Az Európai Unió országaiban a dolgozók 64,5%-a a szolgáltatásban, 30,2 az iparban, 5,3 az agráriumban tevékenykedik. A gazdaság minden területén nő a mikrovállalkozások részaránya. A kisvállalatok munkahelyteremtő képességéhez fűzött remények azonban az utóbbi években megcsappantak. A gazdasági és együttműködési szervezet – OECD – az önfoglalkoztatás ösztönzését hangsúlyozza, érzékelve, hogy az egy-két fős vállalkozások gomba módra szaporodnak, de az emberek jobbára csak maguknak teremtenek munkahelyeket.

Hazánk vállalati szerkezeti hasonló az EU-éhoz: a mikrovállalkozások részaránya 97, a kisvállalkozásoké 2,4, a közepes vállalatoké 0,6 százalék. A rendszerváltás után a nagy állami cégek és szövetkezetek sorra hullottak szét a recesszió, a nagy arányú piacvesztés, a csődök és felszámolások, a társasággá alakulás, a privatizálás és más okok következtében. A nagy szervezetek romjain kis- és középvállalatok alakultak. A hazai vállalkozások zöme nem új tőkebefektetéssel, hanem a széthulló állami és szövetkezeti vagyonrészekből szerveződött. A törvény által előírt gazdasági társasággá alakulás után létrejött rt-k, kft-k egy része életképesnek bizonyult és vevőre talált, mások csődbe jutottak, felszámolásra ítéltettek, végül így találtak új gazdára. A vevők jobbára három körből kerültek ki: a jelentős és hosszú lejáratú, kedvezményes állami hitel igénybe vevő magyar állampolgárok, továbbá a külföldi befektetőkkel társult vállalkozások, valamint az önálló alapítású cégek közül. A magyarok főleg kisvállalkozásokat, a külföldi befektetők közepes méretű cégeket hoztak létre. A mikrovállalkozások tömege azonban olyan magas részarányt ért el, hogy hirtelen aránytalanul kevés lett a kis- és középvállalkozás.

Elemzők szerint ez a folyamat újfent arról tanúskodik, hogy Magyarország a kevésbé fejlett gazdaságú országok sorába tartozik. Hazánkban az egy főre jutó GDP még a legszegényebb EU-országokénak is csupán fele, harmada. A viszonylag szerény jövedelmét a lakosság többé-kevésbé fel is éli, csak keveset tud megtakarítani. Ebből legfeljebb mikrovállalkozások alapítására telik. Itthon is valótlannak bizonyultak azok a remények, hogy az ilyen alapsejtekből később megerősödve kis-, majd azokból középvállalatok jönnek létre.

Mikrovállalkozásnak a legfeljebb 10 főt, de általában mindössze 2-3 embert foglalkoztató vállalkozásokat tekintjük, melyek között a jogi személyiségű cégek mellett többségben vannak az önfoglalkoztatók, akiknél nem válik el egymástól a család és az üzlet vagyona, bevétele a családtagok üzleti-háztartási munkamegosztása.

Feltehetjük a kérdést: milyen késztetések, kényszerek viszik rá az önfoglalkoztatókat akárcsak arra, hogy cégszerűen működjenek, vagy hogy legalább egy-két főt alkalmazzanak, netán növekedésük eredményeként átlépjenek a kis-, esetleg a közepes vállalkozók világába? A válaszhoz – mint az előbbieken is – *Laki Teréz* szociológus *A kisvállalkozások növeke-*

désének korlátjai című tanulmányát is segítségül hívtuk. A kutató szerint a válság súlyos évei, majd az azóta is tartó lassú stabilizálódás után a némi gazdasági fellendülés sokaknak jelentene késztetést, ám a gazdasági helyzet általános javulása nélkül is lesznek ambíciózus kisvállalkozók, akik nagyobb forgalmat, több bevételt, nagyobb létszámú céget akarnak, s lesznek olyan szakmák, ahol ezt el is érhetik.

Nógrád a hátsó fertályban kullog

Evezzünk azonban hazai vizekre! Nógrád megyében – a KSH jelentése szerint – az addigi csökkenés után tavaly (1998!) növekedett a gazdasági szervezetek száma, így az év végén 13 ezer 167 cég működött. Meg kell azonban jegyezni, hogy a társas vállalkozások aránya országosan mintegy 10 százalékkal magasabb, mint megyénkben. Az idén ráadásul még a szerény növekedési folyamat is megfordult. A működő gazdasági szervezetek száma 1999. március 31-én már csak 12 ezer 044 volt. Ezen belül: jogi személyiségű társas vállalkozás 1478; jogi személyiség nélküli társas vállalkozás 1891; egyéni vállalkozás 6687; nonprofit szervezet 1345. Feltűnő, hogy a működő egyéni vállalkozások száma az 1998 végi 7707-ről 1999 elején 6465-re csökkent. Azóta szerény növekedést látunk.

Az adóalanyok száma és eredményei alapján Nógrád az ország legkisebb gazdasági teljesítményt nyújtó megyéi közé tartozik – közölték az APEH Nógrád Megyei Igazgatóságán. Szűkebb hazánkban az ország lélekszámának 2,2 százaléka lakik, ám az ország vállalkozásainak csupán 1,5 százaléka tevékenykedik a megyében. Az elmúlt öt év kedvező szerkezeti változásai nem jártak együtt a gazdálkodás nagy arányú fejlődésével. Az elmúlt években az egy főre jutó GDP megyénkben rendkívül alacsony – mi több: hazánkban a legkisebb –, az országos átlag 57 százaléka volt. A vállalkozások gazdálkodási eredményei Nógrádban lassú gazdasági növekedést jeleznek. Az egyéni vállalkozások száma szerényen újra emelkedik, s a társas vállalkozások több mint fele már nyereségesen működik. Ne kezdjünk azonban örömtüzeket gyűjtani, ugyanis a vállalkozók között – a sorozatos kényszervállalkozások következtében – nagy a fluktuáció: évente mintegy kétezer magánvállalkozás alakul, illetve szűnik meg. A vállalkozás nehézségeit mutatja, hogy egy-egy évben a gazdasági társaságok 2 százalékát felszámolják. Az év végén is 180 folyamatban lévő ügyet tartottak számon.

Megyénkben – az eddig feldolgozott utolsó – 1997-es esztendő során a kiemelt adóemkekben (társasági adó, áfa, szja) bruttó 10 milliárd forintot, az egy évvel korábnál 20 százalékkal magasabb összeget fizettek be a gazdálkodók. A legnagyobb részarányt 46 százalékkal az szja teszi ki. A növekedés tömege viszont az áfánál a legmagasabb: 28%. A kiemelt adók visszaigénylésén túl a gazdaságpolitikai célok megvalósítását segítő jogos támogatások összege 1997-ben 1,5 milliárd forint volt, amely az előző évinél 23 százalékkal jelentett több forrást a megye gazdálkodóinak. A nettó adóbevétel 16 százaléka, egymilliárd forint az Adóhatóság intézkedései révén folyik be a költségvetésbe.

A társas és egyéni vállalkozások összteljesítménye 151 milliárd forint árbevételt jelent, amely 21 százalékkal magasabb az előző évinél. A társas gazdálkodók 129 milliárd forintos bevétele 19 százalékos növekedést takar. Ebben a körben a cégek 54 százaléka zár pozitív adózás előtti eredménnyel, s 10 százalékkal csökkent a veszteséges társaságok aránya. A 6,2 milliárd forint nyereség és a 3,9 milliárdos veszteség együttes hatásaként a megye gazdálkodói 2,3 milliárd forint pozitív egyenleggel zárták, amely közel négyszerese az előző évinek.

A társas vállalkozók jegyzett tőkéje 30 milliárd forint volt. A gazdálkodók mindössze 6 százaléka rendelkezik külföldi tulajdonnal, ezzel szemben a jegyzett tőke több mint 38 százaléka ebben a körben realizálódik.

Az egyéni vállalkozók kedvezményekkel csökkentett bevétele 22 milliárd (fejenként átlagosan 3,6 millió) forint, amely 31 százalékos növekedést takar. A bér és a nyereség együttes összegeként kimutatható 1,4 milliárd forint adóköteles jövedelem kétszerese az egy évvel korábbinak. A nógrádi vállalkozók fejenként átlagosan 341 ezer forint adóköteles jövedelmet vallottak be. A nyereséges gazdálkodók részaránya 57 százalék.

Nógrádban 10 millió forint feletti éves bruttó bevételt 10 fő vallott be. Az 1 millió forint feletti kategóriában a bevallók 8 százaléka tartozik. Az adózók 75 százaléka 500 ezer forint bevétel alatt marad. A jövedelem termelésből az ipar 50 százalék fölötti arányban veszi ki részét. Ezen belül a feldolgozó- és a gépipar fejlődik – az utóbbinál az értékesítés 65 százaléka exportra irányul –, a kohászat és a fémfeldolgozás aránya viszont csökkent, s az állami támogatással maradt talpon. A kereskedelmi értékesítés – főleg a nehezebb megélhetési körülmények miatti fogyasztás-visszaesés miatt – nem növekedett, részesedése 24 százalék alá esett vissza. A mezőgazdaság sem fejlődik. Az élénkülést jelzi viszont, hogy a beruházások 28 százalékkal növekedtek.

Tekintsünk szét a megye egyes régióiban.

Balassagyarmaton és környékén a szolgáltató ágazatok kerültek előtérbe. A vállalkozók fő befektetési területe a kereskedelem (34 százalék) és a feldolgozó ipar (25 százalék). A körzetben a megye vállalkozásainak 20 százaléka – 2600 egység – létezik. A kis tőkeerejű cégeket a mozgékony, a gyors piaci reagálás jellemzi. Az ipari park felfutást hozott.

A *rétsági térségben* 1350 gazdálkodó – a megyei vállalkozások 10 százaléka – tevékenykedik. A város legjelentősebb cége a zöldmezős beruházásban épült TDK üzem, melynek révén a feldolgozó ipar részesedése 49-ről 54 százalékra növekedett. A cég mintegy ezer ember számára teremtett munkalehetőséget. A rétsági ipari övezetben újabb termelőüzemek nyitották meg a kapukat.

A *szécsényi körzetben* jellemző a külföldi tőke megjelenése a feldolgozó iparban – amelynek részesedése a körzetben 43 százalékra nőtt –, s az építőipari vállalkozások magas aránya. A térség jelenlegi 1200 gazdálkodó egysége a megye gazdaságában 9 százalékkal vesz részt. A külföldi befektetések hatására a térségben érezhető a növekedés.

Salgótarjánban és környékén a hagyományos iparszerkezet válságba került, s a mezőgazdaságban nincs súlyos szerepe. A térség gazdaságában – csökkenése ellenére – 41 százalékos részarányal a feldolgozó ipar vezet, míg a némileg újra élénkülő kereskedelem 31, a stagnáló szolgáltatás 14 százalékkal veszi ki a részét. A körzetben 5200 vállalkozás működik, amely közel 40 százalékos részarányt tesz ki a megyében. Az ipari park és a vállalkozási övezet hatására nő a befektetők érdeklődése.

Bátonyterenyén és körzetében a jövedelmi helyzet a megyei átlagnál is rosszabb, s az infrastrukturális háttér is hiányos. Ezzel magyarázható, hogy a vállalkozási kedv nem kielégítő a térségben, ahol mindössze 1300 gazdasági egység tevékenykedik. Sok a kényszervállalkozás, s nagy a fluktuáció. Növekedett a szolgáltatás (8 százalék) és a feldolgozó ipar (51 százalék) aránya, de javulást a vállalkozási övezet hozhat.

Pásztó térsége viszont dinamikusan fejlődik. A körzetben 1900 vállalkozás működik, nagy részük kereskedelemmel, javító-szolgáltatással foglalkozik. A térség helyzetén sokat

segített a külföldi tőke, amely elsősorban az ipari vállalkozásokat – ezen belül az élelmiszeripart és a gépgyártást – serkentette. A feldolgozó ipar részaránya 34-ről 52 százalékra emelkedett. A körzetben jelentős a mezőgazdaság súlya is, amely a megyei átlaggal szemben itt 11 százalék. A kereskedelem részesedése viszont 38-ról 20 százalékra zuhant vissza.

A megyében a vállalkozók bevételeinek 52 százaléka a kereskedelemről származik. Százalékban fejenként 5,7 millió forint. Szélső értéket képvisel a ruházati szakcsoport, mindössze 2,1 milliós átlagbevétele, míg a „túlvégen” a nagykereskedők 16,7 millió forintot kasszíroztak. A vendéglátás átlag bevétele 3,2 millió, a szolgáltatásé 2,7 millió forint. A kisiparosok a vállalkozói bevétel 32 százalékát – átlagosan 3,4 millió forintot – termelték ki. Meghatározó a 18 sütőipari vállalkozó 17,1 milliós átlagbevétele, s a 23 központi fűtés-szerelő fejenkénti 10,9 millió forintja. Alacsony a közlekedési eszköz-ipari vállalkozók 532 ezer forintos átlaga. A mezőgazdaságban fejenként 2,8 millió forintot kasszíroztak. A szellemi szabadfoglalkozásúak egy főre jutó bevétele 1,6 millió forint volt. Mindent egybevetve: a megye lakossága az előző évinél 16 százalékkal magasabb jövedelemre tett szert. Az egyéni vállalkozók egy főre jutó jövedelme megkétszereződött.

Figyelemre méltó, hogy a Nógrádban évente több mint ezer adózó hátraléka, mintegy 2 milliárd forint kerül végrehajtás alá. A tavalyi év végére négyen halmoztak fel 50 millió forint fölötti tartozást. A tíz-ötven millió körüli hátralékkal rendelkezők száma évi tíz körüli. A tartozások zöme 100 ezer forint alatt marad. Az APEH a hátralék harmadát tudja beszélni. Évente mintegy 130 vállalkozás szűnik meg a megyében végelszámolással.

Megtudtuk, hogy megyénkben is felütötte fejét az olajszökítéshez kapcsolódó adó eltitkolás. Az egyéni vállalkozók körében a vagyonosodási vizsgálatok gyakorta végződnek elgondolkodtató eredménnyel. A társas gazdálkodók körében az értékpapírügyletek általi adóeltitkolás volt gyakori. A privatizációs ügyletek során is nagy összegű visszaéléseket fedtek fel. De így is főként az áfa-eltitkolások és -csalások jellemzőek. A „kishalaknál” a számlaadás elmulasztása, illetve a bevételek eltitkolása a gyakori.

Elgondolkodtató, hogy manapság a magyarországi vállalkozónál száz forint nyereségből jó, ha negyven forint megmarad. De az is csak akkor, ha jó a könyvelője. Ezek után talán nem is annyira érthetetlen, hogy egyes becslések szerint az országban megtermelt értékek harmada a rejtett gazdaságban képződik...

A vállalkozások túlnyomó többsége, mintegy 95 százaléka Nógrádban is mikro-vállalkozás. Az önfoglalkoztatást önként vagy kényszerűségből vállalók zömmel olyan tevékenységet végeznek, amelyhez nem kell tőke, vagy elég a minimális befektetés. Többnyire egyedül, legfeljebb családi segítséggel dolgoznak, és tradicionális életviteli mintákat követnek, amelyek elsősorban nem a fejlesztésre, hanem a megélhetésre, a fogyasztásra, a családi felhalmozásra töreksenek.

Az önfoglalkoztató státusz megváltoztatása ellen szól, hogy a vállalkozás és a háztartás egymásra épül és egymástól függ. A kisvállalkozók többsége jó növekedési esélyek esetén is csak annyiban fejleszti üzletét, amennyiben azzal a háztartás vagyonát gyarapítja, s kielégíti a család növekvő fogyasztási igényeit. A középpontban a háztartás áll, nem a vállalkozás. Hazánkban az adófizetési morál is ennek az alárendeltje, hiszen a háztartás és a vállalkozás adója sem válik el egymástól.

A főfoglalkozású kisvállalkozók háromnegyede egyedül dolgozik. Egy alkalmazottat foglalkoztat minden tizedikük, két vagy több főt a 9 százalékuk alkalmaz. A kutatók rámu-

tatnak: a helyi piacon működő kisvállalkozások a keresletből csak annyit kívánnak lefedni, amennyi a saját kapacitásukból telik. Ha jók a növekedés esélyei, akkor is lehetőleg családon belül keresnek segítséget, az idegenekkel bizalmatlanok. A kisiparosok attól tartanak, hogy alkalmazottjuk nem lesz eléggé megbízható, vagy hogy netán konkurenciát nevelnek maguknak. A kiskereskedők attól berzenkednek, hogy idegenre kell bízni a pénztárat, az árukészletet. Ez egyébként világjelenség egyben.

Tegyük azonban egy kis sétát a nógrádi vállalkozók között.

Patyo, a rendíthetetlen harcos

A salgótarjáni *Kakukk József*et az egész térség egyik legsikeresebb vállalkozójaként tartják számon. A magyar-osztrák tulajdonban lévő TOYOTA-KAKUKK KFT. vezetője a saját erejéből növesztette autószerelő-kisvállalkozását az ország legkisebb Toyota-szervizévé és -márkakereskedésévé. Az egyszerű sorból feltörekvő Patyo állami és helyi segítség nélkül szívós munkával küzdötte fel magát a nógrádi megyeszékhely tekintélyes üzletemberévé. A közismert vállalkozó sohasem csomagolta sztaniolpapírba a véleményét. Ezúttal sem teszi.

Mindenekelőtt arról faggattuk az üzletembert: mikor, milyen készítés hatására fogott vállalkozásba?

– Világ életemben vállalkozó szellemű ember voltam, a régi világban is autószerelő kisiparosként dolgoztam. A rendszerváltás után a megyében elsőként alapítottam kft-t. Életelvemhez híven, mindig a saját lábamon álltam, s a támogatásért sem pályáztam. A cégemet az adózott nyereségemből visszaforgatott pénzből fejlesztettem. Ma már 19 embernek nyújtok biztos megélhetést. Nem akarok dicsekedni, de a Nógrád megyei autókereskedők közül csak mi tudunk – az elárusítástól kezdve a szervizelésen át a fényezésig – teljes körű szolgáltatást nyújtani. A vállalkozásom rentábilis, a cégemnek nincs – és soha nem is volt – sem hitel-, sem köztartozása. Most is fejlesztünk, egy 27 méter hosszú új csarnokot építünk. Ezzel is növeljük a kapacitásunkat, munkahelyeket teremtünk, s még színvonalasabb munkára nyílik lehetőségünk. Büszkék vagyunk rá, hogy amióta a Toyota meghirdette a legjobb márkakereskedő címét, öt év alatt négyszer az első, egyszer a második helyet értük el.

– A vállalkozás kiteljesítését mennyiben segítették a hivatalos, állami és helyi szervek?

– Azon vállalkozók közé tartozom, akiknek nem csak a piaccal, hanem a mindenkori helyi hatalmasságokkal is meg kellett vívnia a maga kemény csatáját. Amikor 1989-ben hozzá akartam kezdeni a jelenlegi telephelyünk felépítéséhez, rá kellett döbennem, hogy a helyi önkormányzat nem kíván válaszolni az építési engedély kérelmemre. Ezért az 58. napon megkezdtem az építkezést. Erre – az akkori árfolyam! – 860 ezer forint bírságot szóltak a nyakamba. Aligha kell ecsetelnem, mekkora terhet jelentett a tetemes összeget ledolgoznom, kifizetnem. De ez az eset is csak egy adalék ahhoz, hogy a helyi hatalmasságok miként álltak hozzám és a vállalkozásomhoz. A szomorú jelenség ugyanis szinte mindmáig végigkísért. A most elkezdett legújabb csarnokomhoz is közel egy esztendő voltam az építési engedélyre. Tehát egyáltalán nem mondhatjuk el a mindenkori helyi vezetőkről, hogy példát mutatnak a vállalkozó-barátságból. Pedig a választott képviselőnek és a közalkalmazottnak az a kötelessége, hogy szem előtt tartsa a térség érdekeit és a lakosság boldogulását. Mindezt úgy sarkíthatnánk: az országban vannak eltartók és eltartottak. Nem kívánom,

hogy az eltartottak hunyázkodjanak meg, érezzék magukat alattvalónak. De igenis, legyenek tekintettel arra, hogy az adózó állampolgárok pénzéből élnek – nem is rosszul –, ezért pedig szolgálniuk kell az állampolgárok és a térség boldogulását. Ez azonban – meglátásom szerint – Salgótarjánban nem megy. Itt a tettek helyett mindmáig az ideológia uralkodik. Főleg ez az oka, hogy Salgótarján a leszakadt régiók közé süllyedt. Félő, hogy itt 20-30 százalékkal már mindig alacsonyabb lesz az életszínvonal, mint az ország más részein.

– Önt a környék egyik legjelentősebb mecénásának is tekintik.

– A lehetőségeimhez mérten igyekszem megtenni a magamét. Aligha kell bizonygatnom, s fokhagymaszagot sem akarok árasztani, de az elmúlt tíz évben összesen tíz és félmillió forintot költöttem a városra. Támogattam az SBTC-t, segítettem néhány könyv megjelenését, nem beszélve a népszerű operett gálákról, a Toyota-focitornákról, és a rászorulókat támogatásáról sem zárkoztunk el. A Vidám Vásárt a vállalkozó társaimmal a saját pénzünk-ből és szívvel-lélekkel szerveztük, de amióta a sikeres rendezvényt a város kisajátította tőlem, évente sok millió forintot költenek rá az adófizetők pénzéből.

– A többi vállalkozó társa is hasonlóan panaszkodik?

– Szinte minden vállalkozó a saját bőrén tapasztalja azt, hogy befizeti a kötelezettségeit, ám cserébe a hivatal gyakran azt keresi, hol lehet az emberekbe belekötni. Ez a macskagégharc azért visszatetsző, mert Salgótarján térségében fizetjük az egyik legmagasabb adót. Az elvtelen dolgokra nem kapható vállalkozókat igyekeznek perifériára szorítani. Jól szemlélteti ezt a hozzáállást, hogy a környékbeli önkormányzatok tulajdonában lévő VÍZMŰ KFT-nek egyetlen olyan típusú autója sincs, amelyen a térség márkakereskedői forgalmaznak. A magasra srófolt vízdíjért befizetett pénzt kiviszik a megyéből. Említek egy másik esetet is. A tűzoltóság megrendelt nálam egy gépkocsit. Vállaltam azt is, hogy az autót, amíg használják, ingyen szervizeljük. Mégis egyszercsak váratlanul visszamondták a megrendelést, és ugyanazt a típusú Toyota terepjárót egy budapesti márkakereskedőtől vásárolták meg. Megtudtam, hogy valaki megparancsolta, hogy Kakukk Józseftől nem szabad gépkocsit venni. Az sem számított, hogy az állandó anyagi gondokra panaszkodó tűzoltóság félmillió forintot kidobott az ablakon.

– Miért „packáznak” a helyi vállalkozókkal?

– Salgótarjánnak mindig is a nagy bűnei közé tartozott, hogy a helyi születésű és kötődésű emberek soha nem válhattak a városban első számú vezetővé. Emiatt a helyi hatalmasságokból mindig hiányzott a lokálpatrióta szellem. Rendszeresen olyan emberek kerültek pozícióba, akik csak pártokban és ideológiákban képesek gondolkodni. Ha valaki éveken át becsülettel szolgálja a pártját, kijár neki egy jó beosztás, akár ért hozzá, akár nem. Pedig leginkább azzal lehetne jól politizálni, ki mennyit tett a térség érdekében.

– Miben látná a kilábalás lehetőségét?

– A város vezetőinek fel kel ismerniük: csakis attól lesznek nagyok, hogy mit tettek le a közösség asztalára, s mit hagytak az utókornak. Meggyőződésem szerint itt sem élnek több emberek, mint máshol, csak éppen a rossz felfogásban zajló politizálás miatt kerültek nehéz helyzetbe. Fájlalom, hogy a vezetők – szerintem a szakmai hiányosságaik miatt – nem találják a kivezető utat a válságból.

– Az állam mennyire vállalkozásbarát?

– Az új kormány adóátcsoportosításait még nemigen érzékeljük. De látom, hogy új szelek fújdogálnak.

– Mi a véleménye a kamarákról?

– Nem helyeslem a kötelező tagságot, mert az eleve ellenérzést vált ki az emberekből. A városi kamara elnökségi tagjaként azt mondom: végezzünk olyan szintű munkát, hogy a vállalkozók csőstől akarjanak belépni. De hát ez sem ilyen egyszerű. Amikor felvettem, hogy hozzunk létre pénzalapot a gyengélkedő vállalkozók átmeneti segítésére, megvádoltak törvénysértéssel. Azóta alig telt el félévnel több, s kiderült, hogy az ötletem az ország számos más területén szépen bevált. Ebből is látszik: Salgótarjánban még ma is gyakran az dönti el mi a jó, hogy ki mondja... A kamarára szükség van, de csak akkor, ha képviseli a vállalkozók érdekeit.

Érdektelenek a vállalkozók?

Nos, a Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara tagsági körébe a helyi gazdasági vállalkozások több mint fele tartozik – közölte *dr. Berenténé dr. Kurucz Erzsébet*, a kamara titkára, s hozzátette: az országban a hasonló kamarák közül a nógrádi kimagaslóan a legkisebb.

– Az ezer lakosra jutó vállalkozások száma viszont meglepően magas a megyében – folytatta. – Ennek oka az lehet, hogy a magas munkanélküliségből sokan a vállalkozásba próbálnak menekülni. De emiatt rengeteg a kényszervállalkozás, amely képtelen megszilárdulni és fejlődni. Ezt a krónikus tökehiány mellett főleg az okozza, hogy a leépülő nagyiparból kikerült dolgozók többségéből hiányzik a vállalkozó szellem.

– Az elmúlt félévszázadban nem erre tanították. Sőt...

– Ez igaz, de a vállalkozni szándékozó emberek zöme tíz évvel a rendszerváltás után sem fogékony a tudnivalók elsajátítására. Pedig sokféle mód nyílik erre, s támogatást is kaphatnak a munkaügyi központtól és a kamarákból. Számtalan pályázati lehetőség is segíti őket. De gyakran azt sem tudják elmondani, mihez kérnek segítséget.

– Hogyan támogatják a vállalkozókat?

– A vállalkozói igazolványokat ma már a kamara adja ki, s ez az első alkalom arra, hogy a kezdőket ellássuk az induláshoz szükséges információkkal. Sokszor viszont az ügyfél úgy állít be hozzánk, hogy fogalma sincs, mivel akar vállalkozni, s kéri, adjunk neki tanácsot, mibe fogjon bele. Nos, ezt sajnos nem találhatjuk ki helyette. Arra is felhívom a figyelmet, hogy az EU-csatlakozás során leginkább a vállalkozók szenvedhetnek sérüléseket, ha nem tudnak idejében felkészülni a feladatokra. Fontos feladatunknak tartjuk a partnerközvetítést, s még a piackutatásban is segítünk. Igyekszünk felmérni a megyei befektetési lehetőségeket, s azokat az érdeklődő befektetők elé tárjuk. De évekig alig haladunk, mivel sem a vállalkozók, sem az önkormányzatok nem voltak rá fogékonyak. Klasszikus szolgáltatásunk a tanácsadás – adóügyekben, jogi kérdésekben –, amellyel irodánkban az ügyfelek rendelkezésére állunk. Igaz, ezt is kevesen veszik igénybe.

– A közömbösséget netán az is okozza, hogy sok vállalkozó megelégszik azzal, ha elvegetál, eltartja a családját, és nem is igazán akar ennél többet?

– Biztos, hogy ebben is van némi igazság. Sok vállalkozó viszont képtelen felmérni a saját érdekeit. Rengeteg gátló tényező van, a tökehiány, a kishitűség, bátortalanság...

– Slágertéma: a kamara védje meg az érdekeit, érdekeiket!

– A törvény kimondja, hogy a kamara nem érdekvédelmi szervezet. Ezt azonban nem lehet ilyen sarkosan kijelenteni. Munkánkkal a vállalkozókat segítjük, így hát – ha olykor közvetve is – az ő érdekeiket tartjuk szem előtt.

– Hazánkban a jelenlegi jogi és gazdasági szabályozó rendszert nevezhetjük-e vállalkozásbarátnak? Egyszerű-e ma Magyarországon vállalkozni, s nem túl nagyok-e a terhek a vállalkozó hátán?

– Ha szilárd és kiszámítható lenne a szabályozás, azt mondhatnánk, hogy vállalkozásbarát a környezet. Jelenleg azonban az állandóan változó jogszabályok miatt a vállalkozó még egy évre sem tud előre tervezni. A magyar vállalkozók kénytelen-kelletlen beletörődnek ebbe a helyzetbe, a külföldiek viszont értetlenül és idegesen állnak a jelenség előtt. Üdvös lenne, ha az elvonás jogcímeit csökkentenék, s az adózást kiszámíthatóvá, egyszerűvé, átláthatóvá tennék. Jelenleg több, mint 80 címen lehet kivetni állami vagy helyi adót. Ezt szinte lehetetlen követni és számon tartani. A vállalkozók talán nem is annyira az adók tömegét, hanem a rengeteg adminisztrációt veszik zokon. Sokhelyütt az önkormányzatok sem teremtenek vállalkozásbarát környezetet. Ne csodálkozzunk, ha az érintettek igyekeznek megkeresni a kiskapukat.

– Sokan buknak bele a vállalkozásukba?

– Igen, sokan... S a rájuk nehezedő terhek lehetetlenné teszik, hogy csökkenjen a sikertelen vállalkozók száma. Szintén a helybeli vállalkozó réteg boldogulását segítő jött létre öt évvel ezelőtt a Nógrád Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány – tudtuk meg *Géczy Gyula* ügyvezető igazgatótól.

– A szervezet azért alakult meg, hogy itt helyben megfelelő keretek között segítse az Európai Unió kis- és középvállalkozásokat támogató gyakorlatát – folytatta *Géczy*. – Így nyílt lehetőségünk arra, hogy a Phare és Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány által biztosított pénzeszközöket a hátrányos helyzetű Nógrád megye gazdaságának fejlesztésére fordítsuk. Az alapítvány egyik legsikeresebb programja a mikrohitel-konstrukció, amely során eddig 350 millió forintot juttattak a kezdő- és kisvállalkozóknak. A hitel eddigi egymillió forintos felső határt ez évtől kezdve hárommillióra emelhetjük, amely további segítség az érintettek számára.

Az anyagi segítség mellett oktatással, képzéssel és – a salgótarjáni oktatási központunk mellett Rétságon, Szécsényben, Pásztón és Balassagyarmaton – szakmai tanácsadással segítjük az érdeklődőket – folytatta az igazgató. A megyében úttörő jellegű vállalkozásunk a salgótarjáni inkubátorház megépítése, de úgy érzem, hogy tanulmányterveinkkel, a térségek, kistérségek fejlesztési koncepcióink kidolgozásával, a balassagyarmati és a salgótarjáni ipari park előkészítéséhez nyújtott munkákkal is segíthetjük a megye gazdaságát. A regionális vásárokon a kiállítási standunkon több nógrádi szakember, alkotó is bemutatkozhatott a szakmának és a nagyközönségnek. Az elmúlt évben bekapcsolódhattunk a kormány beszálítói programjába. Ezzel is a kisvállalkozók piacra jutását segítjük.

A külföldi tőkét a „zöld mező” vonzza

Szűkebb hazánkba – mint köztudomású – évek óta érkeznek a hátrányos helyzetű térség felzárkóztatására szánt állami pénzeszközök. A Nógrád Megyei Területfejlesztési Tanács 1996 szeptembere és az idei év januárja között 1200 pályázatot, összesen 4 milliárd 231 millió forinttal támogatott – tudtuk meg *Holles Miklóstól*, a tanács ügymenetét intéző kft. ügyvezető igazgatójától, aki hozzátette: a pénzek 51 százalékát önkormányzatok, 49 százalékát a gazdálkodó szervezetek kapták. Ez utóbbi keretből 40 százalékban a mezőgazdaság

és az élelmiszeripar, 60 százalékban pedig az ipar és kereskedelem részesült. A támogatások révén szűkebb hazánkban 20 milliárd 300 millió forintnyi fejlesztés történt, amely 2069 új munkahelyet eredményezett, s további 1682 állás megtartását tette lehetővé. A támogatási rendszer alapvetően a 20 fő feletti szervezeteket segítette, de kisebbek is részesültek a kisebb-nagyobb összegekből: többek között a családi, mezőgazdasági vállalkozások és a kézművesek. A támogatást leginkább munkahelyteremtésre, illetve -megtartásra nyújtják. A tanács főleg a megyén kívülről érkező, nagyobb külső tőkével megvalósuló beruházásokat segíti, amelynek oka – Holles Miklós elmondása szerint –, hogy a megyében tőkehiány van, így a nagyobb fejlesztésekre csak külső erőforrásokból nyílik lehetőség.

Megnéztük, hogy az elmúlt években ki, mennyi pénzt kapott a különféle fejlesztési cél-előirányzatokból. Nos, itt magasan a tarjáni Iparfém Kft. viszi el a pálmát, amely kandallógyártásra és présgép-vásárlásra 117,8 millió forintban részesült. Ha ehhez hozzáadjuk a bátonyi Fütőber Kft-nek juttatott 12,5 milliót, akkor azt láthatjuk, hogy az SVT-Wamsler Rt. cégcsoportja összesen 130,3 millió forint pénzeszközben részesült. A második helyen BLM Hungary Kft. áll, amelynek műszaki textiltermékeket előállító üzem létesítéséhez adtak 54,3 millió forintot. A „bronzérem” a Salgófabrik Kft-t illeti, amely a luxusgépkocsik díszítő elemeit gyártó üzem indításához kapott 46 millió forintot. Leszorult a dobogóról a pásztói Avonmore Kft., amely a tejüzem felújításához és korszerűsítéséhez 42,6 millió forintban részesült. Az ötödik a Techno Metál Kft., amely autóalkatrész-üzem indítására 37,4 millió forinthez jutott. A további sorrend Agroprodukt Kft. (sertés, gabona) 27,9 millió, Knaus-Szon Bt. (lakókocsi) 27,8 millió, Eurometál Kft. (gépberuházás) 27,7 millió, Spektíva Kft. (bőrbútor-kárpitozóüzem) 24 millió, L'Araldo Kft. (felsőruházat) 23,8 millió, Új Május 1. Mg. Szövetkezet – Palotás 20,7 millió, Salgó Sik Kft. 19,9 millió, Agroszolg Kft. 19,4 millió, Acélgyár Rt. 19,4 millió, Agrobuda Kft. 19,3 millió, Érsekvadkerti Mg. Szövetkezet 17,8 millió, Berkenye Faluszövetkezet 17 millió, BRG Rt. 15 millió, Besser Hungary Kft. (műanyagfeldolgozó) 14 millió, Ganz Rt. 13,9 millió, Euro Candle Kft. (gyertyagyártó) 13 millió forint. A többiek: „futottak még”...

Az idei együttes támogatási keret 2,2 milliárd forint, de az összeg 14 féle alap között oszlik meg.

– Sokat lendítene, ha Nógrád még három évig hasonló reálértékű támogatást kapna – folytatta az igazgató. – Az összeg azonban jobban hasznosulna, ha a pénz nem ennyi alap között oszlana meg. Fontos, hogy elindult a balassagyarmati és salgótarjáni ipari park, mert a külföldi tőkét leginkább a zöldmezős beruházások lehetősége vonzza. A lényeg az, hogy jó előre ott legyen a közművesített terület. Az is látszik, hogy a működő tőke tavaly még csak a 2-es út mentén kívánt letelepedni, s a vállalkozási övezet kedvezményei nemigen érdekelték őket. Az idén viszont ebben is megváltozott a helyzet. Ez a folyamat is láttatja, hogy a működő tőke terjedési sebessége évi 40-60 km. A külföldi beruházók tavaly Budapesttől még csak egy óras autótúnyi távolságra voltak hajlandóak érdeklődni. Az idén már kétórányi a távolság, s ezzel mi is célterületté váltunk.

Amint megtudtuk, Salgótarjában eddig három új üzem nyújtott be pályázatot, s ebből kettő már az ipari parkban kíván megtelepedni. Emellett több tárgyalás is elkezdődött. Az ipari parkban két belga cég pályázik: az egyik egy 171 millió forintos asztalosüzem, a másik pedig egy 423 millió forintos autódíszítőelem-gyártó cég. A városban készül egy további 235 millió forintos project is, de ez nem az ipari parkban telepszik meg. A felsoroltak 150-200 új

munkahelyet hozhatnak. További jelentős pályázat az Öblösüveggyár 400 milliós és a Silco cég 278 milliós beruházása. A bátonyi Viessmann cég is 102 millió forintos kapacitásbővítésre készül.

– A fejlődés tehát látható, ám az mindig keserűséget okoz, hogy ahány új munkahely létezik, szinte ugyanannyi meg is szűnik – tette hozzá Holles Miklós, aki a következő tíz évről szóló megyei gazdaságfejlesztési tervről elmondta:

– Fontos, hogy a versenyképesnek bizonyuló hagyományos iparágakat megőrizzük. Amire viszont nincs kereslet, azt abba kell hagyni. Létérdekünk olyan új ipari üzemek letelepítése, amelyek jó piaccal rendelkeznek, s biztosítják a fenntartható növekedést. Fontos szerep vár az ipari parkokra. Működhetnek ipari parkszerűen olyan üzemek is – mint a tarjáni Acélgyár –, ahol ehhez megfelelő infrastruktúrával rendelkeznek. Másol ipari övezetek kialakítását szorgalmazzuk. Ezt az utat járja Rétság, látható sikerrel. A mezőgazdaság adottságai rosszabbak az országos átlagnál, itt nagyobb szerepet kap a zöldségek és gyümölcsök, a fűszer- és gyógynövények termesztése, amelyhez Nógrád jó adottsággal rendelkezik. Az állattartásban előtérbe került a juhászat, a szarvasmarha- és a kisállattenyésztés (baromfi, nyúl). A kézművesiparban viszont a lehetséges 221 szakmából ma a megyében csak 139-et művelnek, s a kézművesek csupán 9 százaléka 30 éven aluli. A kört szélesíteni kívánjuk.

Kopogtassunk be hát egy töröl metszett nógrádi kézműveshez!

Újlaki falanszterjelenet

Kevés embert áld meg a jó Isten olyan csodálatos kézügyességgel, mint *Dancsó Istvánt*. A mester keze alól remek dolgok kerülnek ki, a fából készült egyedi játékait mindenhol csodálják. Az emberfia azt is hinné, hogy boldog, sikeres emberrel áll szemben, az élet azonban nem ilyen egyszerű. Az ügyes kezű mester tele van keserűséggel.

A kicsi újlakpusztai műhelyben, a Dancsó-birodalomban serényen zajlik a munka. Igaz, ennek látványos, monumentális jeleit első pillantásra nem veszi észre az óvatlan szemlélődő. A mester apró fadarabokkal babrál, sokszor napokon keresztül. Ám amikor kész a munkadarab, az ámulattól eltátjuk a szánkat. A szerény férfi ötletes, egyedi fajtékokat készít. A polcon apró, de pompás vonatszerelvények, vadászrepülők, helikopterek, versenyautók, motorok – köztük Harley Davidsonok – kamionok sorakoznak, de a kollekció ennél is gazdagabb.

Mikor szállta meg az ihlet? – faggatóztunk.

– A játékokkal először 1995-ben indultam pályázaton – mondja a 44 éves férfi, aki kilenc éve kisiparos. – Ám a játékcsaládot azóta is balszerencse kíséri. Pedig azt hinnék, a mester vérbeli sikerember. A BNV-n a Gazdasági Minisztérium standján tették közszemlére Dancsó fajtékeit, melyek ipari formatervezési nivódíjat, miniszteri dicséretet, s a Magyar Termék Nagydíj pályázatán magas értékelést kapott. Az iparművészeti remeknek nevezett kizárólag kézi munkával készülő egyedi kézműves termékeket hiába keressük az üzletekben. Ez Dancsó életét is megkeseríti. A mind magasabb szakmai sikerek ellenére, vajon miért nem tud befutni?

– Ezt magam sem értem – panaszojja. – Már mindent megtettem a játékaim piacra jutásáért. Ezért indulok a pályázatokon, ezért investáltam az ügybe jelentős összeget. Ennek ellenére falakba ütközöm.

A férfiből ömlik a zokszó. Néha úgy érzi, mintha valakik szándékosan tennének ellene. Nehezen éli meg, hogy mire elérte a csúcsmínőséget, a kapuk sorra zárultak be előtte.

– Pedig rengeteget próbálkoztam, kilincseltem, ám hiába. Jelenleg töretlen lendülettel tart a szélmalomharc. Úgy érzem, itt-ott az a cél, hogy lejárássák a termékek magas értékét.

– Nem lehetséges, hogy a magyar vásárlók számára túl drágák ezek a játékok?

– Ezek a darabok iparművészeti alkotások, amelyek kizárólag kézi munkával készülnek, s egy-egy darab elkészítése 8-24 munkaóra kerül. Az nem vitás, hogy a játék az átlagos magyar család számára nem olcsó mulatság. Ezért próbálkozom külföldön is. A közelmúltban Németországban, Dániában és Svédországban mutattam be a mintegy 30 játékból álló sorozatot, s várom a kedvező híreket...

Közbevetem: vajon nem kelne el egy dörzsölt, jó üzleti szellemmel és piaci kapcsolatokkal megáldott menedzser?

– Nem biztos, hogy előbbre tartanék – válaszolja. – Nem vagyok olyan tökeerős vállalkozó, aki hatalmas összeget költhet piacutatásra. Különbösen sem vagyok híve annak, hogy a gyártó hasznának zömét a közvetítők zsebeljék be.

Dancsó szerint a támogatások mai rendszere nem a kisembereket, hanem a mamutokat segíti. Pedig a nép fiát, akiben buzog az alkotókedv, s netán némi valutát is hozhatna az országnak, hagyni kéne, hadd szárnyaljon.

– Az fáj, hogy amíg a nagy cégek súlyos milliókat ölnek a fejlesztésbe, s mégsem jutnak semmire, addig a kisember, ha egymaga, egy kis sufniban kitalál valamit, akkor sem juthat egyről a kettőre, mert magas falakba ütközik.

– Mi lenne a megoldás? Talán jó messzire el kell tűnni innen?

– Nem! Az ember ott szeretne élni és alkotni, ahol gyökerezik – mondja. – A kudarcok fájnak, ám nem törik meg az alkotókedvetem.

– No, és egyébiránt miből él ez a férfiú?

– Fémtömegcikkeket és kisbútorokat készítenek a műhelyemben.

– Az emberfiának rögtön eszébe jut a *Tragédia* falanszterjelenete...

Rögös út az autópályán

A szegény embert még az ág is húzza – tartja a közmondás. A kormány bevezette az út-használati díjat, ezzel sokak szerint tovább sújtották a súlyos gazdasági válsággal küszködő északi régiót. Egyesek attól tartanak, hogy a fizetős út okozta költségnövekedés padlóra küldheti a még működő vállalatokat, elriasztja a környékről a várva-várt befektetőket, s Nógrád végleg lecsúszhat és elszigetelődhet. Így érzi ezt *Székelly István* is, aki a környék egyik legnagyobb közúti szállítmányozó cégeként számon tartott tarjáni Champion Kft. ügyvezető igazgatója.

– Az intézkedés még inkább visszaveti az északkeleti régiót. A díj megnöveli a szállítási költségeket, s ez mindenhová begyűrűzik, megemeli a termelés költségeit, ezzel nehéz helyzetbe hozza a működő vállalatokat, visszaveti a vállalkozási, befektetési készséget. Márpedig az emberek nagyon szenvednek a szegénységtől.

– Hadd jegyezzem meg – folytatta –, hogy amíg a kamara Németországban súlyos szerepet tölt be, s fontos döntési jogköre van, addig mi itthon vagyunk, mint egy bábu, mindenben a fejünk fölött döntenek. Néhány éve azt mondták, a benzin árát azért emelik, hogy

beépítsék az útalapba. Az épülő autópályákra is kitétték a táblát: az Önök pénzéből. Önöknek épül. De mivel az utakat fizetővé tették, had szabadjon megkérdeznem: hol van a pénz?

– Nem értjük – fejtegette tovább Székely –, hogy a politika miért azokat bántja, akik dolgozni akarnak. Manapság utolsó menekvésként sokan adják a fejüket vállalkozásra, de ha megbukik a szerencsétlen flótás, még segílyt sem kap. Ez emberileg elfogadhatatlan. Magam is több mint 270 dolgozót foglalkoztatok, és sokat küszködöm nap mint nap, hogy legyen munkájuk az embereknek. Dehát lassan ott vagyunk, ahol a part szakad. Az ország már kettészakadt, Nógrád is agonizál, s kétkem, figyelnek-e arra, hogy itt is emberek élnek, akik a szülőföldjükön szeretnének boldogulni. Ilyen optikával az autópályadíjat üzenetként is felfoghatjuk. Olyan sötét üzenetként, amely azt sugallja, hogy Nógrádot „odafennt” inkább sújtják, mintsem felemelnék. Pedig lokálpatrióta vagyok, s vállalkozó társaimmal szeretném mindent megtenni a kibontakozásért. Dehát mit csináljunk, ha megkötik a kezünket...?!

A suszter és kaptafája

Suszter maradjon a kaptafánál! – tartja a szólás, ám modern világunkban az efféle aranyigazságok is érvényüket veszítik... Körös-körül lestrapált, kimustrált cipők, szandálok, bakancsok, papucsok, bördarabkák, hagyományos cipésszeszközök – ár, kaptafa, egyebek – kavalkádja. A fiatalember alig látszik ki közülük. Az egyik tarjáni emeletes ház célszerűen berendezett, félhomályos kis alagsori műhelyében serényen ügyködik *Sándor Tibor*, a beteg lábbelik doktora. Keze alól megújulva, megszépülve – vagy legalábbis (el)viselhető állapotban – kerülnek ki az egykor szebb napokat látott lyukas, szakadt, kopott, elnyűtt, kicsámpázott cipellők.

Az ifjú mester az eddigi életének felét töltötte a lábbelik társaságában. Mi tagadás, azt gondolta: jöhet kommunizmus, akár fasizmus, cárizmus, maoizmus, taoizmus, vagy horribile dictu! – polgári demokrácia, cipőt mindig viselnek az emberek. Ezért a suszterra, bárhogy változzék a világ, szükség lesz ezen a földgolyó bison.

Kivált mostanság, mikor a sovány bugyellárisból nem mindenkinek telik vadonatúj láb-belire. Azt hinné az emberfia, hogy a legatyásodott honpolgárok újra suszterhez cipelik a reparálandó surranót.

– Hahaha! – nevet keserűen a suszter, aki már nyolcadik éve maszekként keresi a kenyerét. – A forgalom mintegy négy év óta teljesen visszaesett. Már szinte csak vergődöm. Régebben nem fértem be a műhelybe a cipőktől. Most meg... Előfordul, hogy egész nap rám nem nyitják az ajtót.

Mi lehet a pangás oka? – kérdeztük.

– Szegények az emberek! – közli lakonikusan.

Dehát éppen ez az... Az ember azt hinné... – szepegi a meglepett látogató. – Hogyhogya nem javítják a cipőket?

– Az emberek a lengyelpiacon vásárolnak. Bóvlit vesznek, amely nagyon olcsó. A vásárláskor még dörzsölik is a tenyerüket: hej, be jó üzletet kötöttek. Akkor kezdenek pislogni, amikor egy-két hónap alatt tönkremegy a lábbeli. Az ilyen műanyag ócskaságokat a ragasztó sem fogja. Kidobják a szemébe és kész. Szép, mives lábbelik egyre ritkábban kerülnek a kezembe.

A fiatalember rosszkedvű.

– Szívesen művelném a szakmámat az idők végezetéig – mondja. – Dehát mit tegyek, nincs elegendő munka. A kollégáim is hasonlóan vegetálnak. A családnak viszont élni kell valamiből.

Vajon meddig mehet így? – faggatom.

– Csak addig, amíg jobbat nem találok! – válaszolja, s legyint. – Amint akad más, abban a pillanatban abbahagyom.

A büszke „parasztyerek”

Baksa Sándor karancslapujtói csinos magángazdasága errefelé „szabályt erősítő kivétel”. Az elszánt férfiú nem titkolja, hogy a gazdálkodók manapság számos gonddal küszködnek. Ugyanakkor rámutat, hogy a magyar mezőgazdaság remek adottságait – megfelelő kormányzati politikával – az Európai Unión belül is kihasználhatjuk.

– Hogyan került ilyen szoros kapcsolatba a mezőgazdasággal?

– A gyermekkoromat Baksaházán töltöttem, a szüleim és nagyszüleim parasztemberek voltak, így korán eltanultam a legfontosabb tudnivalókat. Megszerettem ezt az életet, s a szécsényi mezőgazdasági technikum után a gyöngyösi főiskolán kertészeti és mezőgazdasági szakon szereztem diplomát. A föld és az állatok szeretete tart a szakmában.

– Parasztyereknek titulálta magát. Nem sértő önnek ez a kifejezés?

– Nem! Sőt, büszke vagyok a mivoltomra. A magyar parasztember mindig is ért annyit, mint egy iparos vagy egy hivatalnok. Nem könnyű ez a szakma, sokrétű ismereteket kíván. Tisztában kell lenni a növénytermesztési ismeretekkel, az állattenyésztéssel, az állategészségüggyel. Egy kicsit orvosnak kell lenni, egy kicsit üzemszervezőnek, hiszen a munkáját a paraszt mindig önmaga számára tervezi meg.

– Hogyan és miért lett agrárvállalkozó?

– A családom múltja arra kötelezett, hogy a magam gazdája legyek. 1987-ben két lóval és öt tehénnel kezdtem a gazdálkodást, s kemény munkával fejlesztettem ki a jelenlegi gazdaságomat. Korábban az endrefalvai szövetkezetben is az állattenyésztés és a növénytermesztés felelőse voltam. Édesapáméktól is ezt tanultam. Ők egész életükben a földből és az állatállomány termékeiből éltek. Én is ezt követtem, s nem is bántam meg. Főleg állattenyésztéssel foglalkozunk, s annyi növényt termesztünk, ami a jószágok ellátásához szükséges. Kétszáz szarvasmarha és négyszázötven anyajuh van a birtokunkban, s mivel a lovak a család kedvencei, ezekből a nemes állatokból is tartunk huszonkettőt. A család 200 ha földet birtokol, s további 150-et bérel. A növények közül főleg gabonaféléket, abraktakarmányt és silókukoricát termesztünk. A pillangósokat már az őseim is szerették, s ma is előtérben van ezek termesztése. Van 5 erőgépünk, s a kiszolgáló munkagépek. Időnként szolgáltatást, esetleg fakitermelést is vállalunk.

– Lehet ezt bírni erővel, energiával, kitartással?

– Muszáj több lábon állnunk, hiszen a gazdálkodás magas kockázattal jár. A tejből, a juhokból, vagy egy-egy növendékmarha-csoport eladásából származó rendszeres bevételre szükségünk van ahhoz, hogy a gazdálkodást egész évben finanszírozni tudjuk. Erre az elődök is mindig nagy gondot fordítottak.

– Olvastam valahol, hogy a megyében az állatállomány a harmadára esett vissza...

– Valóban így van. Pedig a korábbi évtizedben Nógrádnak jelentős állatállománya volt – főleg juhból és szarvasmarhából. Az éghajlatunk és domborzatunk is az állattenyésztésnek kedvez. Ez a munka azonban a magángazdaságokban rengeteg törődést, időt és szakértelmet igényel. Amíg egy boltot a tulajdonos akár egy hétre is bezárhat, addig a jószágot az ünnepnapokon is el kell látni. A csökkenés másik oka a piaci helyzet romlása. A magángazdaságban a tehénlétszám felfejlesztése hosszú időt vesz igénybe. Három évbe telik, mire a borjúból tehen lesz. Ezt nagyon nehéz kivárni, s kevesen vállalják a rizikóját. Én viszont kitarok, mert szeretem az állatokat.

– Számít-e arra, hogy a közeljövőben nagyobb mennyiségű tőke kerül be a nógrádi mezőgazdaságba?

– Szerintem ez nem várható. Akik a gyors meggazdagodás reményében fektették be a pénzüket a mezőgazdaságba, már nem vállalják a nehéz és kockázatos munkát. A parasztságazdaságot nem lehet hetekre elhagyni és távolról elirányítgatni. Aki nincs ott nap mint nap a munka frontján, aligha tudja a vállalkozását jövedelmezővé tenni. Ez az oka, hogy sok telepet felszámoltak. A gazdagodásra jobb lehetőség nyílik a szórakoztatásban vagy az infrastrukturális beruházásoknál.

– Emellett ez nehéz kenyér, ugye...?

– Nagyon nehéz. Állandóan dolgozni kell. Ünnepnapi sincs. Kevés időt tudunk szórakozással, pihenéssel tölteni. Ez előbb-utóbb visszaüt. A fiatalokat már nem is vonzza a mezőgazdaság. Lehet, hogy a mi gyermekeink is csak a szülők iránti tiszteletből tartanak ki mellettünk. A fiammal úgy próbálom megszerettetni ezt a munkát, hogy színesebbé teszem a számára. A fiú imádja a lovakat, ezért a lovassport felé terelem. Így munka közben szórakozik, s miközben jártatja a lovat, a határt is látja. A többi gazda is így próbálja otthon tartani a gyerekeket. A dolog majd akkor dől el, ha ők is új családot alapítanak.

– Ha anyagilag sem éri meg gazdálkodni, s a vele járó puritán élet sem vonzza a fiatalokat, milyen jövő vár a magyar mezőgazdaságra?

– Amikor sorra számolták fel a bányákat és a nagyipari üzemeket, abban reménykedtem, hogy az ország vezetői – a magyar mezőgazdaság nemes hagyományai és kiváló adottságai miatt – a haza boldogulását az agrárgazdaságra alapozzák. Ebben csalódnom kellett. Az agrárrolló kinyílása után a szomorú parasztemberek zsebében kinyílnak a bicska. Sajnos a mindenkori kormány a súlya, rangja, értéke alatt kezeli a mezőgazdaságot. Néha akadnak jó szándékú próbálkozások, de az agrárirányítás a legtekintélyesebb szakemberek helyett másodpilóták kezébe került, akik az uniós csatlakozás „előestéjén” sem tudják felmérni, mely területeken foglalhatná el a legjobb pozíciókat a magyar agrárium a közösségen belül. Az is baj, hogy kiárusították az élelmiszer-gazdaságot. Hiába termelünk jól, a termékeinket csak a feldolgozók által diktált, nyomott áron tudjuk eladni. A mezőgazdasági termékeknél kínálati piac alakult ki – lásd a gabonakérdést vagy a húskérdést. A hagyományos – orosz, horvát, olasz – piacaink egy része bedugult, és a belső fogyasztás is érzékenyen csökkent. A költségeink viszont emelkednek, így rohamosan zuhanunk lefelé. A külföldi tőkés csak a maga hasznát nézi, nem érdekli sem a magyar paraszt, sem a magyar társadalom. Ha úgy látja, hogy drágán termeljük a tejet, behozza a tejport, azt itatja meg a néppel. De még nem vezett el minden: ha a széthúzás helyett összefogunk, és szoros csatarendbe állva vonulunk be az Európai Unióba, még fel tudjuk virágoztatni a magyar mezőgazdaságot.

– Ezért éledhet újjá a szövetkezeti mozgalom, amely más minőségű, mint a kolhozok korában...

– Igen, sok fantáziát látok az értékesítő szövetkezetekben, amelyek több gazda, több cég összefogásából jönnek létre azzal a céllal, hogy a termékeiket nagyobb mennyiségben, jobb minőségben, minél magasabb feldolgozási fokon tudják – esetleg a külpiacon is – értékesíteni. Az önkéntes szövetkezés híve vagyok, hiszen ha több ember összefog, sokkal többre képesek, mint külön-külön egyedül.

– Nem járna jobban mégis, ha a gazdaságát pénzzé tenné, a bankókat betenné a bankba, felrakná a lábát az asztalra, enne-inna, szivarozgatna, s a kamatokból élné a világát?

– Akit csak a pénz érdekel, az meglehet, jobban járna. A 36 millió forintos árbevételből megmaradó 1-2 milliós nyereség igazán nem sok. Ha pedig az ember nagyobb beruházásba fog – mint mikor a fejházat építettük –, nyereség nélkül zárja az évet. De a család megélhetését, az alkalmazottak bérét csak-csak kitermeljük. Különben is, a parasztemberben benne van: ha az őseink ebből a munkából éltek, ezt kell folytatnunk. A munkánk sok szépséget rejteget. Boldogság, amikor végigmegyek a határon, s látom, hogy a szépen termő föld az enyém. Gyönyörködöm a szépen fejlődő, jól tejlő állatokban. Nem bántam meg, hogy erre adtam a fejemet. Büszke magyar parasztemberként szeretnénk bevonulni az Európai Unióba.

Ne feledkezzünk el a vállalkozók legelső kasztjáról sem. Itt a „páriák” csoportjába azok tartoznak, akiket a munkahelyükön vállalkozóvá kényszerítenek. Az emberfia akkor peches igazán, ha később így is kiteszik a szűrét. A bukott vállalkozó ugyanis a munkaügyi hivatal ajtaján is hasztalan kopogtat...

– Ha valaki vállalkozóként dolgozik, az így eltöltött időszak után nem jogosult munkanélküli járadékra – közölte *Tamási Ildikó*, a Nógrád Megyei Munkaügyi Központ igazgatója. – Az ellátás ugyanis csak a munkaviszony után jár. A jogosultság megállapításánál viszont az utolsó négy évet nézzük, tehát ha valaki ez idő alatt még elegendő időt munkaviszonyban töltött, járadékban is részesülhet.

– A pórul járt vállalkozó mikor kaphat ismét segílyt?

– A jogosultsághoz legalább egyéves munkaviszony szükséges.

– Mivel tudják segíteni azokat, akik a munkanélküliségből a vállalkozásba „menekülnek”?

– Ezt a támogatást azok a személyek kaphatják meg, akik vállalkozóvá válással szüntetik meg a járadékukat. Az önfoglalkoztatók – az előírt önrész igazolása esetén – fejenként legfeljebb ötszázezer forint összegre pályázhatnak. Az idén a rendelkezésre álló 25 millió forintot ötszázötvennyolcan pályáztak. Közülük a legtöbben a mezőgazdaságot és a kiskezelési tevékenységet választják hivatásul.

– A munkáltató is kaphat munkahelyteremtő támogatást?

– Igen. Aki tartós munkanélküli foglalkoztatását vállalja, az megfelelő feltételek mellett – pályázat útján – vissza nem térítendő támogatást kaphat. De ehhez az állástalant legalább három évig kell foglalkoztatnia.

– Ha már itt tartunk: Nógrádban mekkora mérvű az állástalanság?

– Jelenleg 13776 állástalant tartunk nyilván, amely 16,1 százalékos munkanélküliségi rátát jelent. Ezzel országosan továbbra is hátulról a harmadik helyet foglaljuk el.

– Nézzünk szét a megye egyes térségeiben!

– A munkanélküliség Salgótarjánban a legmagasabb: az 5322 állástalan 20,52 százalékos arányt képvisel. Pásztó: 1592 fő – 12,66 százalékos ráta. Szécsény: 1616 fő – 17,89 százalék.

Bátonyterenye: 1920 fő – 17,91 százalék. Rétság: 1237 fő – 12,66 százalék. Balassagyarmat: 2082 fő – 12,38 százalék.

- Mekkora a lappangó munkanélküliség?
- A megyében mintegy 3500 fő szünetelteti a járadékát, illetve a jövedelempótló támogatást. Akik viszont nem jogosultak ellátásra, azokról semmiféle adatunk nincs.
- A szezonális ingadozáson túl, csökken vagy növekszik a foglalkoztatás Nógrádban?
- Sajnos, csökken. Kevés a születések száma, és nagyfokú az elvándorlás a megyéből.

Gazdasági zsákutca?

A kisvállalkozók zöme nem éri el a gazdagodó polgár státusát. Igaz, jobb körülmények között él, mint a bérből és fizetésből élők. A legfőbb cél a vagyonyűjtés: szebb, nagyobb, jó helyen lévő ház, jobb márkájú gépkocsi, külföldi utazások, a gyerekek jobb iskoláztatása, magasabb életszínvonal, nagyobb társadalmi tekintély, sikeresség. Csak annyit fektetnek be, ami nem veszélyezteti a családi felemelkedés éppen elérni vágyott célját. Óvatosak és nem kockáztatnak, mert a család az első, nem az üzlet.

Magyarországon szűk az a réteg, amely korábban gyűjtött vagyont. Akik most kezdik kisvállalkozóként, jó részük a napi megélhetésért dolgozik, bár kétségtelen, hogy mindenki gyorsan szeretne jobban élni, meggazdagodni. A mikrovállalkozások nagyarányú elszaporodását aggodalom kíséri. Az OECD által készített tanulmány szerint: *„A különlegesen magas önfoglalkoztatói arány nem jelenti a gazdaságban a magas szintű érettséget. Az összehasonlítás azt mutatja, hogy a fejlett országok haladási iránya jellemzően a számottéví és érett iparral rendelkező gazdaság és a relatíve alacsony önfoglalkoztatás. Az önfoglalkoztatás fontossága ezért az iparosítás során csökkenhet. Ebben az összefüggésben az önfoglalkoztatás nagyon gyors növekedése az átalakuló országokban a különösen bizonytalan fejlődés kifejezésének tekinthető.”*

A nemzetközi adatok szerint az európai országok többségében az önfoglalkoztatás a szegényebb országokban magasabb szinten, a fejlettebbeknél alacsonyabban stabilizálódott. A munkahelyek számának további csökkenése esetén, tekintettel az ország alacsony nemzeti jövedelmére, a gazdaság átmeneti állapotára, a piacgazdasági viszonyok fejlettségére, sokak előtt továbbra is az önfoglalkoztatás ígérkezik a munkanélküliségből történő menekülés egyetlen útjának. A gazdasági fejlődés szempontjából ez semmi esetre sem biztató – mutatnak rá az elemzők. Az önfoglalkoztatók mai sokasága is gazdasági zsákutca, mert a fejlődésre, növekedésre képtelenek. De figyelemre méltó, hogy az összeomló gazdaságban, a munkahelyek tömeges megszűnése közepette százezrek vették kezükbe a sorsukat és vállalták, hogy megszervezik a megélhetésüket.